

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Макроекономіка»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

за темою № 4 - Товарний ринок

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Бондаренко Л.Ф.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекцій:

1. Сукупний попит, його складові.
2. Сукупна пропозиція – довгострокова і короткострокова.
3. Макроекономічна рівновага: модель AD – AS.
4. Класична і кейнсіанська теорія макроекономічної рівноваги.

Рекомендована література:

Основна література:

1. Данилович – Кропивницька М.Л. Макроекономіка: Навчальний посібник – Львів: Львів. політехніка, 2014. – 292 с.
2. Кулішов В.В. Макроекономіка: теорія і практика: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2015. – 256 с.
3. Лисюк В.С. Макроекономіка: Навчальний посібник - Львів: Новий світ - 2000, 2013. – 354 с.
4. Макаренко М.І. Макроекономіка. Начальний посібник – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 216 с.
5. Макаренко М.І. Макроекономіка: Навчальний посібник– К.: Ліра – К, 2015. – 216 с.
6. Ніколаєнко С.С. Мікроекономіка і макроекономіка. Начальний посібник – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 179 с.
7. Тарасевич В. Економічна теорія. Макроекономіка. Підручник – К.: Знання, 2012. – 208 с.

Допоміжна література:

1. Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка: за ред. Панчишина С.М. Підручник – К.: Знання, 2013. – 615 с.
2. Круш П.В. Макроекономіка та її регулювання. Навчальний посібник – К.: Каравела, 2012. – 424 с.
3. Лисюк В.С. Макроекономіка. Практикум: Навчальний посібник - Львів: Новий світ - 2000, 2013. – 354 с.
4. Маценюк Н.П. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка. Навчальний посібник – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 382 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

1. Сукупний попит, його складові

Національний обсяг виробництва і рівень цін визначається взаємодією сукупного попиту (AD) та сукупної пропозиції (AS).

Сукупний попит (AD) – це величина обсягу пропозиції, яку готові купити макроекономічні суб'єкти за кожного можливого рівня цін (P).

AD – це заплановані витрати всіх макроекономічних суб'єктів.

Його можливо визначити за формулою розрахунку ВВП методом витрат.

$$AD = C + I + G + NE$$

де: C – споживчий попит;

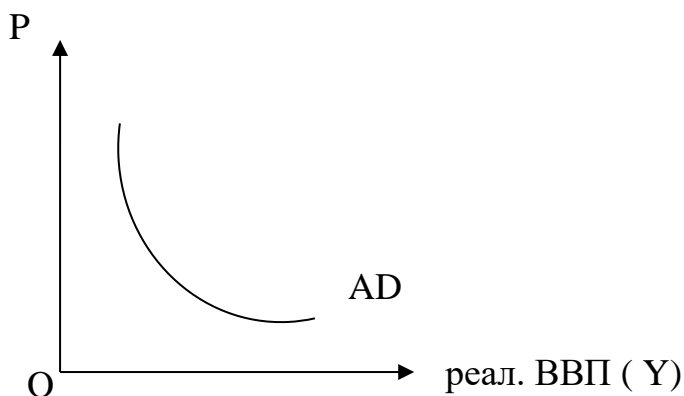
I – інвестиційний попит (найбільш мобільний елемент);

G – державний попит;

NE – попит закордону або попит на чистий експорт.

Одні компоненти сукупного попиту (C, G) відносно стабільні, інвестиційний попит – найбільш динамічна частина AD, зміни якої пов'язані з коливанням економічної активності.

Сукупний попит має грошову форму. Чим нижчий рівень цін у вітчизняній економіці, тим більший реальний обсяг національного продукту забажають придбати покупці. Покажемо цю залежність графічно:

де: P – середній рівень цін в країні.

Рис. 4.1. Крива сукупного попиту

Крива AD, як і крива попиту на окремий товар (D) має від'ємний нахил.

Спадна траєкторія кривої «D» в мікроекономіці зумовлюється ефектами доходу і заміщення, однак траєкторію кривої AD не можна пояснити ні ефектом доходу (коли зі зниженням ціни на певне благо, грошовий доход дає змогу придбати його більшу кількість, не відмовляючись від інших благ), ні ефектом заміщення (коли зі зниженням ціни на певне благо в покупця є стимул купувати це дешевше благо замість тих, які тепер відносно дорожчі).

Від'ємний нахил «AD» пояснюється в мікроекономіці впливом так званих цінових чинників (факторів):

а) ефектом майна (багатства) – зі зростанням цін зменшується купівельна спроможність фінансових активів;

б) ефект процентної ставки – нижчий рівень цін знижує процентні ставки, стимулює збільшення видатків на інвестиційні блага і розширює сукупний попит (попит на реальний обсяг національного продукту).

На цьому ефекті наголосив Кейнс, тому його називають ще ефектом Кейнса.

в) ефект обмінного курсу – підвищення цін в країні підвищує в ній процентні ставки та реальний обмінний курс. Знецінення національної грошової одиниці стимулює експорт і стримує імпорт, що розширює чистий експорт, а отже і сукупний попит AD.

г) чимало економістів вважають, що найважливішим чинником спадної траєкторії AD є ефект траєкторії грошей. Він означає, що зростання цін за сталої номінальної кількості грошей супроводжується зменшенням реального попиту на товари і послуги, а значить і сукупного попиту.

Нецінові чинники сукупного попиту:

1. Політико-економічні, тобто монетарна і фінансова політика держави.

Монетарна політика буває стримувальною і стимульованою.

Стимульовальна політика сприяє збільшенню пропозиції грошей і зменшенню процентних ставок та полегшенню доступу до кредитних ресурсів. Зростають обсяги інвестицій та споживчих товарів тривалого використання, що збільшує сукупний попит і переміщує криву AD вправо.

2. Зовнішні чинники:

а) підвищення темпів економічного зростання в інших країнах збільшує попит на товари і послуги даної країни (торгівельний партнер). Збільшується доходи громадян і фірм цих держав, поліпшується їх ділова активність, збільшується чистий експорт нашої країни;

б) стан світового виробництва ключових продуктів економіки. При зниженні цін на енергоносії споживчі (C) та інвестиційні (I) видатки збільшується AD.

в) сподівання населення і фірм. Коли люди сподіваються, що їхні реальні доходи в майбутньому зростуть вони витрачають більше свого поточного доходу.

Якщо люди очікують високу інфляцію, в майбутньому сукупний попит зросте (C).

г) зміни в динаміці курсів цінних паперів та вартості нерухомого майна. Майно споживачів складається з різних активів, в тому числі нерухомості та фінансових активів.

Падіння реальної вартості активів роблять споживачів більше зменшуються споживчі витрати.

2. Сукупна пропозиція – довгострокова і короткострокова

Сукупна пропозиція (AS_2) – обсяг товарів і послуг, який фірмі готові виробляти та продавати протягом року за інших сталих умов.

Крива AS має:

– у довгостроковому періоді вигляд вертикальної лінії;

- у короткостроковому – вихідну траєкторію (див. рис. 4.2).

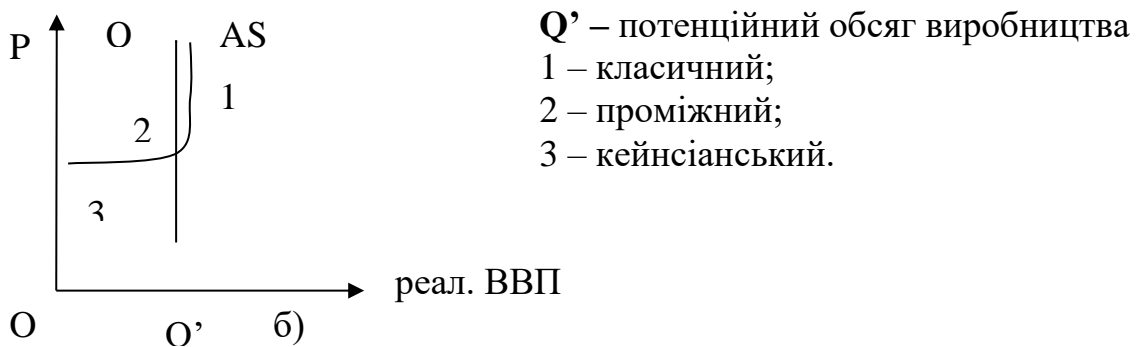
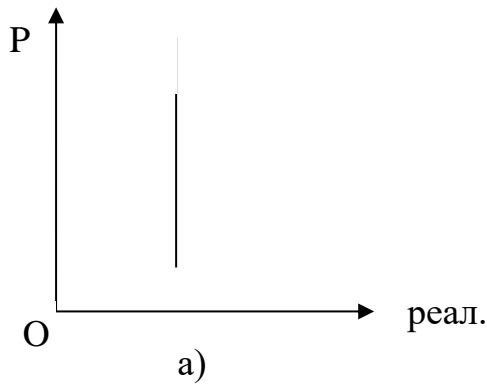

Рис. 4.2. Крива пропозиції а) довгострокової, б) короткострокової.

Крива короткострокової AS має 3 відрізки:

1. Кейнсіанський (3), відбиває ситуацію, коли економіка перебуває в стані спаду і значна частка (факторів виробництва або виробничі ресурси) і робочої сили не використовується. Фактичний обсяг виробництва менший за природний. Обсяг національного продукту не великий, його збільшення не супроводжується виникненням дефіциту ресурсів і зростанням цін на ресурси і товари (послуги).

2. Проміжний (2). Проміжний виробництва супроводжується зростанням цін із розширенням виробництва і наближенням до повного використання ресурсів, приходить використовувати менш якісні ресурси, витрати на одиницю продукції збільшується.

Після досягнення обсягу ВВП за повної зайнятості подальше зростання цін упродовж деякого часу може забезпечити приріст реального обсягу продукту.

Реальний ВВП може перевищувати Q' .

3. Класичний (1) показує ситуацію коли економіка досягає максимальної потужності і подальше зростання обсягу національного продукту вже не можливе.

Економіка розвивається на першому і другому відрізках.

Теорія кривої короткострокової AS:

- багато спеціалістів пояснює траєкторію кривої AS негнучкістю номінальної зарплати (монополії, держава, профспілки);
- деякі економісти пояснюють неправильними уявленнями працівників, що дорівнюють своїй зарплаті;

- недосконалою інформацією учасників ринкового процесу;
- негнучкістю цін на товари і послуги. Фірми не одразу змінюють ціни у відповідь на зміну попиту (довгострокові угоди між фірмами і споживачами).

Цінові чинники AS в короткостроковому періоді:

- структурні та природні умови (використання дорогих природних ресурсів);
- зовнішні чинники (запровадження мита і квот на товари, що є ресурсами виробництва);
- інституційні чинники (екологічні нормативи та санкції, ставки не прямих податків).

Нецінові чинники:

- інтеграція країни в світову економіку (рівень протекціонізму). Підвищення рівня протекціонізму зменшує AS;
- додаткові витрати на підтримку (діяльність, ліцензування, реєстрація, відкриття банківського рахунку).

3. Макроекономічна рівновага: модель AD – AS

Рівновага $AD=AS$ – макроекономічна рівновага. Графічне зображення – це точка перетину кривих AD і AS , при цьому досягається рівноважний рівень цін (P_E) і рівноважний обсяг виробництва (реальний ВВП) – (Y_E).

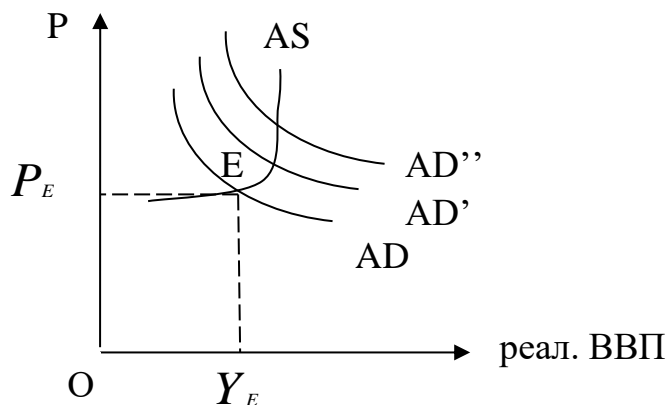

Рис. 4.3. «Рівноважний рівень цін і рівноважний обсяг виробництва»

На кейнсіанському відрізку, де крива AS майже горизонтальна, зміна AD впливає на обсяг національного виробництва, а рівень цін відносно сталий.

На проміжному – зміна AD впливає і на реальний обсяг виробництва, і на рівень цін.

У реальній економіці діє ще один надзвичайно важливий чинник, який ускладнює ситуацію на класичному і проміжному відрізку. Річ у тім, що багато цін на товари і ресурси є не гнучкими, щодо зниження. Деякі економісти вбачають у такій властивості ефект хроповика (хроповик – це механізм, який дає змогу крутити колесо тільки вперед).

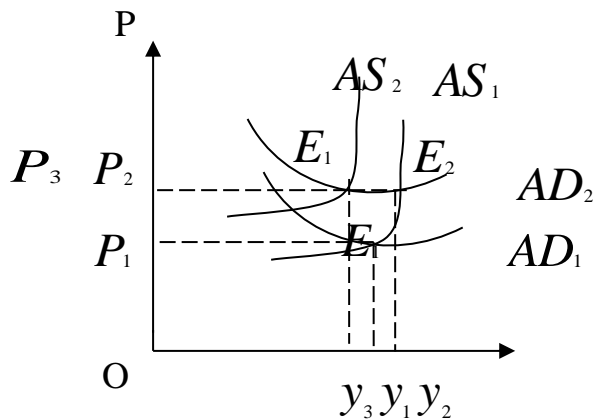

Рис. 4.4. «Ефект хроповика»

Дію ефекту «хроповика» показано на рис. 4.4. Коли сукупний попит розширюється з AD_1 до AD_2 , то рівновага переміщується з точки E_1 до E_2 . Проте ціни не знижуються з такою легкістю як підвищуються, тому якщо сукупний попит зменшується з E_1 до E_2 , то економіка не повернеться до свого первинного. Рівноважного стану в точку E_1 . Скоріше збережеться новий, вищий рівень цін P_2 і скорочення сукупного попиту перемістить економіку до стану рівноваги в точку E_3 . Вищий рівень цін найімовірніше збережеться – ціни «заклинило» на рівні P_2 , а реальний ВВП зменшиться до Y_3 (крива AS переміститься вліво). У довгостроковому періоді рівновага AD і AS досягається в точці перетину вертикальної кривої AS і спадної AD .

Застосуємо модель $AD-AS$ для аналізу окремих макроекономічних явищ, які спостерігаються в недавньому минулому. В 70-х рр. Економіку розвинутих країн спіткала нова хвороба – збурення пропозиції. Особливої сили збурення пропозиції набуло в 1973 р., який увійшов в історію як рік «семи лих». Цей рік позначився не урожаєм в сільському господарстві; зміщенням океанічних потоків, що викликали цунамі і торнадо; небувалими спекуляціями на світових товарних ринках; хаосом на світових валютних ринках; черговою арабо-ізраїльською війною; зростанням у четверо цін на нафту.

Одразу ж після першого наштоту темпи інфляції різко зросли, а обсяг національного продукту зменшився в усіх розвинутих країнах.

Виникло, небувале раніше, в національній економіці, поєднання спаду з інфляцією (сучасні економічні кризи відрізняються від інших).

Для позначення цього феномена в аналітичну економіку було впроваджено нове поняття **«стагфляція»**. Воно означає, що спад виробництва (стагнація), поєднується зі зростанням цін (інфляцією).

Збурення пропозиції – різке і несподіване переміщення в гору короткострокової кривої AS , що має своїм наслідком зростання цін і падіння обсягу національного виробництва (стагфляцію). Основою збурення пропозиції становить раптове зростання витрат на сировинні матеріали та енергоносії.

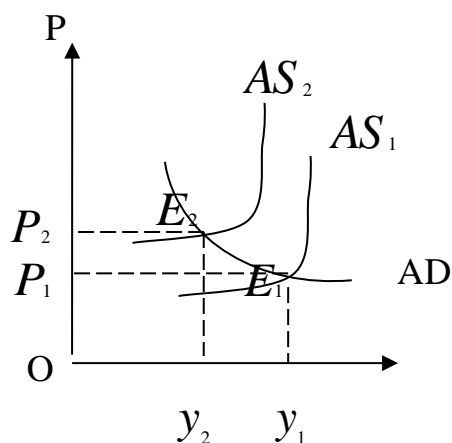

Рис. 4.5. Наслідки збурення пропозиції (графічне зображення стагфляції)

Особливого розмаху збурення сукупної пропозиції набуло в економіці України в 1993 р. Російські постачальники значно підвищили ціни на нафту і газ, які Україна імпортує.

В країнах з ринковою економікою нерідко виникають збурення в сукупному попиті.

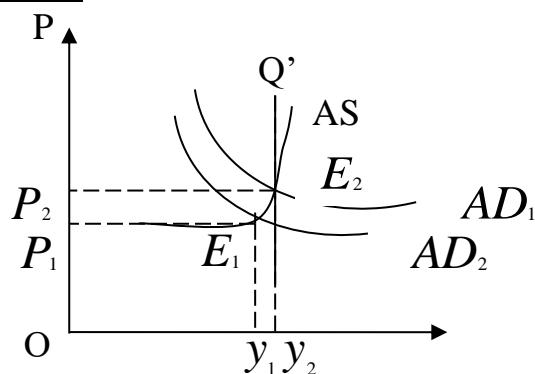

Рис. 4.6. Наслідки збурення сукупного попиту, Q' – природний рівень безробіття

Зменшення податків, зростання державних видатків відповідна політика НБУ можуть збільшити AD, тоді крива AD переміщається з положення D_1 до D_2 (рис. 4.6). Рівновага переміститься з E_1 до E_2 коли економіка виходить за межі природного обсягу виробництва (Q'), національний продукт, зайнятості зростає повільно, а ціни – дуже швидко.

Економіку, що вийшла за природний рівень виробництва називають «перегрітою» (високі рівні виробництва, максимальна зайнятість, високий темп інфляції).

4. Класична і кейнсіанська теорія макроекономічної рівноваги

Найважливішим методом дослідження економічної теорії є метод **рівновагового аналізу**. Цей метод використовують в мікроекономіці (в мікроекономіці – це метод «рівноважний підхід»). Цей метод використовують в

макроекономіці. Рівновага між сукупним попитом (сукупні видатки, використав НД) і сукупною пропозицією (сукупний дохід, створений НД).

(Найважливішим питанням є питання «Чи володіє ринковий механізм, наданий «самому собі», здатністю забезпечити макроекономічну рівновагу?»)

Класична (неокласична) теорія з одного боку, і кейнсіанська теорія з іншого, по-різному відповідають на це питання. Такі класики як Рікардо, Сміт, Маршал майже не оперували макроекономічними категоріями. Для цих економістів був характерний мікроекономічний аналіз.

Представники класичного напрямку розглядали модель макроекономічної рівноваги тільки в короткостроковому періоді для умов досконалої конкуренції. В основі цієї моделі лежить **«закон ринків»** французького економіста Сея (початок 19 ст.). Сутність якого зводиться до наступного твердження: пропозиція товарів створює свій власний попит, іншими словами вироблений обсяг продукції забезпечує дохід який витрачається цілком ($AS=AD$).

Логічно припустити, що якась частка одержаного доходу не витрачена його власником і отримує форму заощаджень. Або навпаки витрачається більше ніж одержаний дохід. Тому що залучаються кредити. Виходячи з припущення Сея $AD=AS$, після врахування попереднього зауваження неокласики все одно вважали, що макроекономічна рівновага $AD=AS$ забезпечується одним ринком і втручання держави не потрібно.

Аргументація:

Зарплата, рівень цін в країні, ставка % - гнучкі величини, які змінюючись забезпечують макроекономічну рівновагу.

Заробітна плата – ціна РС (ринок РС);

% - ціна грошей (ринок грошей, як частка фінансового ринку).

Таким чином, неокласики вважали, що економіка може нетривалий час знаходитися в стані макроекономічної рівноваги. Але зміна вищезгаданих гнучких величин, повертає її в макроекономічну рівновагу (природний стан).

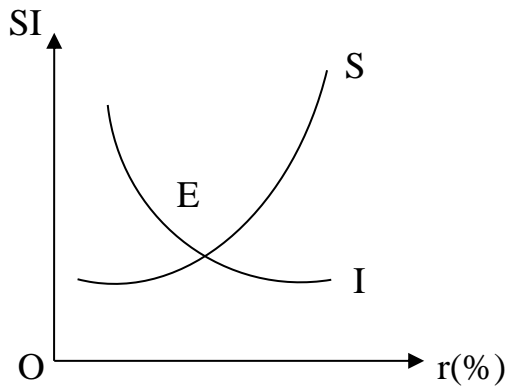
Кейнсіанська теорія макроекономічної рівноваги (критика класичної школи)

Теоретичні положення класичної макроекономіки були перевірені життям, а саме Великою депресією 30-х рр. XX ст. В 1996 р. Англійський економіст Кейнс, висунув новий підхід до макроекономічної рівноваги. Він зробив висновок про те, що в ринковій економіці не має механізму, гарантуючого випуск на рівні повної зайнятості Q' .

Виробництво на рівні потенційних можливостей для нерегульованої економіки скоріше виключення ніж правило.

Макроекономічна рівновага $AS=AD$, $S=I$.

Макроекономічна рівновага виключення, а не система.

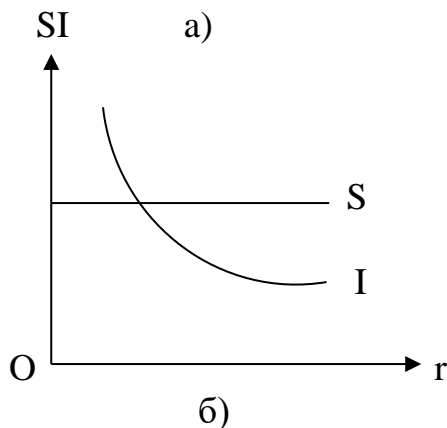
Класичні моделі:

$$S=f(r)$$

r – ставка процента по вкладах

$$I=f(r)$$

r – ставка позичкового процента

r – процентна ставка

E – макроекономічна рівновага

$$S=f(y) \quad y - \text{дохід}$$

$$I=f(r)$$

Рис 4.7. Модель ринку а) класичний підхід, б) кейнсіанський підхід.

На думку кейнсіанців неспроможність ринку виявляється в наступних моментах (підтримувати постійно макроекономічну рівновагу):

1. Найбільш важливі макроекономічні рішення такі, як плани заощаджень і інвестицій приймаються різними економічними суб'єктами. Сім'ями (S) і фірмами (I) з різних спонукань.

Де гарантії, що фірми будуть більше інвестувати, якщо населення буде більше зберігати. Де гарантія, що заощадження будуть віднесені населенням в кредитні установи (банки).

2. Різна мотивація при прийнятті рішень про заощадження та інвестиції. Приводить до того, що зміна « r » не впливає суттєво на плани інвестиції, а особливо заощаджень. Дж. Кейнс писав: «Лише невелика кількість людей змінюють свій спосіб життя тільки тому, що рівень ставки % впав з 5 до 4».

Іншими словами, заощадження в основному залежать не від ставки процента, як вважали класики, а від величини доходу (Y).

- з метою проведення великих закупок (житло, автомобілі);
- на чорний день;
- з метою нагромадження грошей для забезпечення майбутніх потреб (навчання дітей у вузах).

Таким чином, Кейнс робить висновок, що інвестиції реагують на ставку процента але в меншій мірі; а заощадження не реагують, в основному на r , а залежать від необхідної суми грошей (y).

Кейнсіанці вважають, що інвестиції залежать не тільки від ставки процента (r), а й від очікуваної норми прибутку, а також оптимізму або песимізму підприємця.

При кризі інвестиційні плани фірми можуть сильно скорочуватися, при ставці відсотка, яка зменшується.

3. Кейнсіанці ставлять під сумнів класичне положення про еластичність цін, заробітної плати, ставки проценту, профспілки не дають змогу знижувати зарплату відносно цін на товари. Монополія намагається збільшувати ціни, стримуючи зниження цін.

Висновок: спираючись на перелічені аргументи, кейнсіанці роблять висновок, що ринковий механізм має доповнюватись державним втручанням в економіку (ринок не може забезпечити постійний $AD=AS$ і $I=S$).

Головним об'єктом державного регулювання виступають сукупні витрати $AE=AD$. Головним інструментом впливу є фіскальна політика, а монетарна грає меншу роль (Дж. Кейнс).